

40x50 см), "Левада, паводок" (картон, олія, 40x50 см), "Брацлавський млин" (картон, олія, 50x69 см), "Подвір'я мого дитинства" (картон, гуаш, 63x63 см); **картини** "Урок малювання в сільській школі" (полотно, олія, 82x92 см), "Маляри" (полотно, олія, 61x68 см); **натюрморти** "Натюрморт з малярними матеріалами" (полотно, олія, 80x100 см), "Весняний натюрморт" (полотно, олія, 75x52 см), "Натюрморт з червоними раками" (картон, олія, 50x70 см).

90-ті роки стали найпліднішим періодом у його живописній творчості. Це був сприятливий час для всіх художньо-творчих особистостей. Його натюрморти, особливо великого розміру, стали наповнюватися предметами побуту й мистецтва українського народу.

Один з таких натюрмортів навіть отримав назву "Відродження" (полотно, олія, 77x90 см).

Тоді були написані натюрморти "Подільський" (полотно, олія, 90x140 см), "З подільськими ужитковими речами" (полотно, олія, 77x156 см), та "Різдвяний" (полотно, олія, 70x90 см).

Писав Леонід Петрович натюрморти, не маючи перед очима згрупованої з предметів природи. Спочатку він компонував на папері ідею майбутнього натюрморту, користуючись при цьому окремими предметами, які має у своїй колекції та які є в колекції Тиврівського районного краєзнавчого музею, враховуючи їхні розміри, форму, кольори.

Тобто справжні предмети були допоміжними матеріалами до уявної, вже скомпонованої на папері й перенесеної на полотно композиції. Відповідно до ідеї висвітлювання підібраними предметами, ще на початку замислювалось і тло.

"Отже, мої натюрморти не є списані з природи предмети, а зображені вони умовно із явним нахилом до висвітлення замисленої ідеї", - каже про свої натюрморти художник.

В 90-і роки, окрім натюрмортів, він писав олійними фарбами ще й пейзажі "Панорама Старого міста у Кам'янці-Подільському" (полотно, олія, 30x65 см), "Вулиця у Брацлаві" (полотно, олія, 30x65 см), "Куточок давнього Тиврова" (полотно, олія, 30x48 см). Що стосується роботи з жанром, то Леонід Петрович розробив ескізи на тему "Художник". Один з варіантів написав на полотні

(формат без кутів, 80x95 см) з умовною назвою "Приречений". В техніці "живопису на склі" зробив Леонід Петрович два невеликі триптихи: один на тему "Толока" та „Івана-Купала". В абстрактній манері намалював декоративну композицію з сімейним сюжетом (картон, гуаш, 54x63 см). Нещодавно написав і подарував Леонід Петрович Вінницькому краєзнавчому музею картину на тему голодомору 1932-1933 років, а також написав і подарував Брацлавському дитбудинку картину "На дитбудинківському подвір'ї".

Протягом останнього десятиліття Леонід Петрович щорічно був учасником обласних виставок народної творчості та виставок, які влаштовувалися на площі біля обласного краєзнавчого музею з нагоди Міжнародного дня музеїв. [1]. Не полишає пензля майстер і сьогодні. Він творить нові полотна (рис. 2).

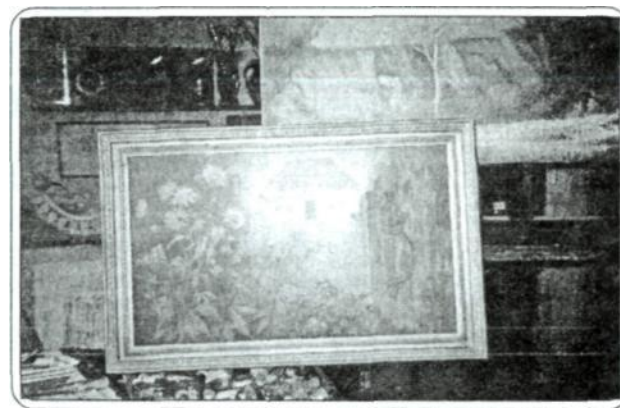

Рис. 2. Картина «Забута Україна». Лютий 2005 р.

Отже, роботи Л.П.Панкоші є настільки реальними, що не можливо залишитись до них байдужими. В них відображено справжнє життя селян, їхня важка праця, смуток у їх очах, але одночасно і незламна віра у краще майбутнє. А щодо пейзажів, то майстер настільки проникливий до природи, що зумів нас "перенести" у світ своїх картин.

Джерела

1. Панкоша Л. П. Спогади. - Рукопис, (зберігається у автора).

ОРНАМЕНТОВАНІ ЯРМА З ПОДІЛЛЯ Євгенія Косаківська, Віктор Косаківський

Ще в недалекому минулому ярмо було однією з найнеобхідніших речей у господарстві українського селянина. Без ярма не обходився також жоден чумак.

На жаль, етнографічна література про ярмо досить обмежена. Єдиною узагальнюючою працею є матеріали, опубліковані Н. Заглагою в 1929 р. у другому випуску "Матеріалів до етнології" [1, с 11-45].

Сьогодні ярма з Поділля зберігаються у різних музеях нашої держави. Так, лише у Державному музеї народної архітектури та побуту України їх є 9. З них чотири орнаментовані: два ярма із с. Луги Чечельницького району (ДМ-4112, ДМ-4113) та два з Томашпільського району (ДМ-4599, ДМ-4560) Вінницької області. Два орнаментованих ярма (з Піщанського та Жмеринського районів) зберігаються у Вінницькому обласному краєзнавчому музеї.

Орнаментовані ярма були поширені також в інших

регіонах України. Так, в музеї І. Гончара зберігаються різьблені ярма з Черкащини. А в Державному музеї українського народного декоративного мистецтва експонується орнаментоване ярмо із с. Сунки, що на Черкащині.

Два ярма прикрашені різьбленням, виявлені нами під час етнографічної експедиції до смт Чечельник, що на південному сході Вінниччини (рис. 1-4).

Ярма з Поділля складаються з вутиці (верхня частина) та підгорлиці (нижня частина), які з'єднуються двома снізками та двома занізками. З вієм воза ярмо з'єднується за допомогою кільця, яке виготовлялося з дерева (лози), шкіри або металу [2]. Різьбою прикрашена в основному верхня частина вутиці. Н. Заглада подає також назви окремих частин вутиці: чашовина (їхдві), поличка, припір (їх також два), голубник (отвір для привою) та пика (лівий і правий кінці вутиці) [1, с 11, рис. 1].

Рис. 1. Орнаментоване ярмо з Чечельника. Належало Ободянському Ф. Т. (1897-1937).

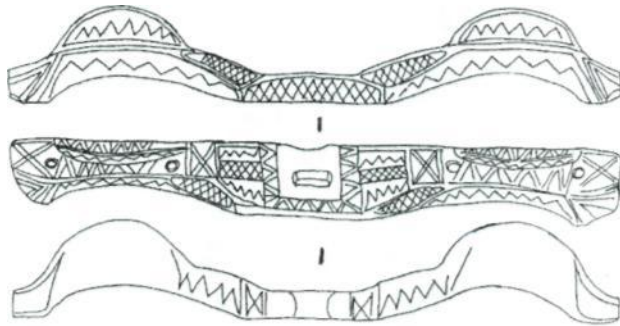

Рис. 2. Орнаментоване ярмо з Чечельника. Прорисовка різьбленого орнаменту. Належало Ободянському Ф. Т. (1897-1937).

Ярма, що зберігаються в музеях України, в переважній більшості не мають авторів, а час їх створення обмежується другою половиною XIX - початком XX ст. У своїй публікації Н.Заглада згадує імена майстрів, які виготовляли ярма в с. Озаринцях на Вінниччині: Федір Станиславчин, Яків Кулівар та Гаврило Возінський.

Нам вдалося зустрітися і поспілкуватися з майстром із Чечельника - Колісником Василем Йосиповичем, 1915 р.н. Він ще років з десять тому виготовив ярмо від одного вола. Крім того, він ще й донині виготовляє вози, колеса, діжки та інші вироби з дерева. Цьому ремеслу він навчився в роки Великої Вітчизняної війни від Гуцола Антона Петровича, жителя с. Луги, який на той час працював у лісництві с Дохно Чечельницького р-ну, виготовляючи там ярма, колеса та вози. На той час багато ярем виготовляли у сусідніх селах Луги та Вербка [2]. Два етапи виготовлення ярма подано кількома ілюстраціями в матеріалі Г. Александровича про деревообробний промисел в Подільській губернії [3, с 579, 580].

Ярма з Чечельника прикрашені геометричним орнаментом, який виконано плоским контурним різьбленням. Головними елементами орнаменту є хвиляста лінія, квадрат з косим хрестом в середині, "сосонка", рядки ромбів тощо.

В подільській народній орнаменті хвиляста лінія називається "кривулькою" або "вужем". Якщо взяти до уваги, що в народній символіці вуж вважається охоронцем домашньої худоби, то його символічне зображення на ярмі є цілком доречним. Підтвердження думки про те, що вуж є охоронцем домашніх тварин, зустрічаємо у багатьох легендах та переказах з Поділля. В тому ж Чечельнику записано ряд таких легенд і переказів про допомогу вужів. За повір'ями, які розповідають тут і сьогодні, корова може народити вужа сама або припустити чужого. Найчастіше вуж живе в хліві біля корови. До такої корови ніхто не приступить. У неї ніяка відьма не відбере молоко [4, с 181].

Цілком ймовірно, що зображені на ярмі хвилясті лінії - це вужі, які охороняли волів у полі та в дорозі під час далеких мандрівок чумаків.

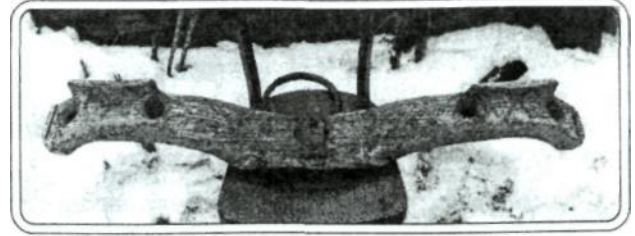

Рис. 3. Орнаментоване ярмо з Чечельника. Належало Олянецькому П.С. (1904-1998).

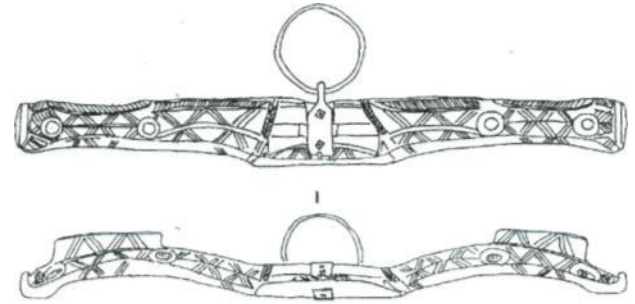

Рис. 4. Орнаментоване ярмо з Чечельника. Прорисовка різьбленого орнаменту. Належало Олянецькому П.С. (1904-1998).

З використанням ярем також пов'язано ряд повір'їв. Зокрема: ярмо не можна віддавати з двору, бо буде зле. Його можна лише продати [5]. Ярмо не можна викинути, порубати або спалити, бо буде зле. "Жінка вмирала стара, не могла умерти, знімали ярмо і клали їй під голову, щоб вона легко вмерла" [2]. Коли є старе ярмо або нове, але переламалося, то несуть його в річку, хай собі плине. Не можна ярма палити, бо як спалит, то не може вмерти; вмира - ну ніяк не може вмерти: то кладуть йому ярмо під голову. Аж тоді він умирає. А на річку того пускають, щоб легше ходити бикам у другім ярмі [1, с 21].

Саме такі повір'я сприяли тому, що ярма зберігаються в господарстві багатьох селян і сьогодні, навіть коли ті, хто їх використовував, вже давно померли. Це ми спостерігали в Чечельнику. Господарі виявлених нами ярем померли ще в 30-тих роках XX ст., а їх внуки зберігають ярма вдома і донині.

Отже, орнаментоване ярмо як музейний предмет є надзвичайно цікавою річчю, особливо в поєднанні з різносторонньою інформацією, одержаною в ході етнографічних експедицій та почерпнутою з наукової літератури.

Джерела та література

1. Заглада Н. Ярмо // Матеріали до етнології. -К., 1929. - Вип. II. - С 11-45.
2. Польові записи авторів 20 січня 2003 року від Колісника Василя Йосиповича, 1915 р. н., жителя смт Чечельник Вінницької області.
3. Александрович Г. Кустарные древодельные промыслы в Подольской губернии // Кустарные промыслы Подольской губернии. - К., 1916. - С. 501-614.
4. Косаківський В.А. Легенди та перекази на Південно-Східному Поділлі // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Вип. 6. Серія: Історія: 36. наук. пр. / За заг. ред. проф. П.С. Григорчука /. - Вінниця, 2003. - С 178-182.
5. Польові записи авторів 21 січня 2003 року від Загороднюк Галини Петрівни, 1930 р. н., жительки смт Чечельник Вінницької області.